

## KRONIKA

1983 m. birželio 14 d. vyko Vilniaus V. Kapsuko universiteto Specializuotosios filologijos mokslų daktaro laipsnio teikimo tarybos posėdis, kuriame daktaro disertaciją „Lietuvių bendrinės kalbos prozodijos akustinė struktūra“ gynė Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto lietuvių kalbos katedros docentas Antanas Pakerys.

Oficialieji oponentai – TSRS MA Slavistikos ir baltistikos instituto Struktūrinės tipologijos sektoriaus vadovas filol. m. dr. Viač. Ivanovas, Latvijos TSR A. Upyčio kalbos ir literatūros instituto žodynų sektoriaus ir fonetikos laboratorijos vadovas filol. m. dr. L. Ceplytis, LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vyr. m. b. filol. m. dr. A. Sabaliauskas. Disertaciją recenzavo Šiaulių K. Preikšo pedagoginio instituto lietuvių kalbos katedra.

A. Pakerio disertacija aukšto mokslinio lygio, novatoriška, parašyta su dideliu nagrinėjamo dalyko išmanymu ir lingvistine erudicija. Šis eksperimentinės fonetikos darbas savo išvadomis labai reikšmingas bendrinės lietuvių kalbos fonetikai, fonologijai, akcentologijai, o savo originaliais metodais pravers ir kitų kalbų eksperimentinės fonetikos specialistams. Svarbiausiomis metodologinėmis prozodijos tyrinėjimo problemomis autorius laiko prozodinių reikšmių sferos tikslesnį apibrėžimą, savaiminės ir funkcinės prozodijos santykio ir prozodinių požymių santykinės reikšmės nustatymą. Labai svarbūs yra savaiminės prozodijos tyrinėjimai, nes ligi šiol lietuvių kalbotyroje nei garsų savaiminis tonas, nei jų intensyvumas dar nebuvo analizuoti.

Mokslininkus bei plačiąja visuomenę sudomino 1983 m. spalio 11 d. ypač šventiškai, pakiliai vykęs Vilniaus V. Kapsuko universiteto Specializuotosios filologijos mokslų daktaro laipsnio teikimo tarybos posėdis, kuriame daktaro disertaciją „Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai“ gynė Vilniaus V. Kapsuko universiteto lietuvių kalbos katedros docentas Aleksas Girdenis.

Oficialieji oponentai – TSRS MA Slavistikos ir baltistikos instituto struktūrinės tipologijos sektoriaus vadovas filol. m. dr. Viač. Ivanovas, TSRS MA Kalbotyros instituto vyr. m. b. filol. m. dr. T. Bulygina-Šmeliova ir LTSR MA akademikas prof. V. Maziulis. Disertaciją recenzavo Baltarusijos TSR J. Kolaso kalbotyros institutas. Specializuotosios tarybos posėdyje dalyvavo ir disertaciją recenzavo TSRS MA Kalbotyros instituto vyr. m. b. prof. J. Stepanovas, Maskvos M. Lomonosovo universiteto Bendrosios kalbotyros ir slavistikos katedros prof. V. Širokovas ir VU Anglų filologijos katedros prof. A. Steponavičius. Apie A. Girdenio daktaro disertaciją buvo gauta 11 papildomų atsiliepimų, tarp jų JAV valstybinio Pensilvanijos universiteto profesoriaus V. R. Šmoltygo (Schmalstieg).

A. Girdenis laikomas pirmuoju vientisos lietuvių kalbos fonologinės sistemos kūrėju, pirmuoju lietuvių fonologinės terminijos sudarytoju. Jo daktaro disertacija – iš esmės naujai parašytas fundamentalus bendrosios kalbotyros ir baltistikos veikalas, o ne tik žinomos monografijos „Fonologija“ (V., „Mokslas“, 1981) vertimas į rusų kalbą. A. Girdenis su didele lingvistine erudicija ir

talentu gvildena bendrosios fonologijos problema, remdamasis ne tik bendrinės lietuvių k. bei įvairių jos tarmių, bet ir gausiais daugelio pasaulio kalbų duomenimis.

Disertacijos koncepcijos išieities taškas – fonemų ir kitų fonologinių elementų sintagminių, o ne paradigminių jų santykių prioritetu teigimas. Nustatydamas natūralias fonemų klases, autorius remiasi ne tik sintagminiais fonemų santykiais, bet ir neutralizacija. Neutralizacijos, kaip tarpinės grandies, jungiančios sintagminius ir paradigminius fonemų santykius, traktavimas yra visiškai naujas dalykas kalbotyroje. Disertacijoje naujai ir įdomiai traktuojamos prozodijos problemos.

1983 m. lapkričio 15 d. Vilniaus V. Kap-suko universiteto Specializuotosios filologijos daktaro laipsnio teikimo tarybos posėdyje filologijos daktaro disertaciją „Lietuvių hidronimų daryba, kilmė ir semantika“ apgynė LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vyr. m. b. Aleksandras Vanagas.

Oficialieji oponentai – Ukrainos TSR MA A. Potebnios kalbotyros instituto vyr. m. b. filol. m. dr. A. Nepokupnas, LTSR MA akademikas prof. V. Mažiulis, VU Lietuvių kalbos katedros prof. A. Paulauskienė. Disertaciją recenzavo Latvijos TSR MA A. Upyčio kalbos ir literatūros institutas.

A. Vanagas gynimui pateikė tris žinomus darbus: „Lietuvos TSR hidronimų daryba“, „Lietuvių hidronimų semantika“, „Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas“, kuriuos apibendrinimo moksliniu pranešimu „Lietuvių hidronimų daryba, kilmė ir semantika“. Šių darbų pasirodymas buvo svarbus ne tik baltų, bet ir visai ide. kalbotyrai, nes iki jų apibendrinamųjų tyrinėjimų iš lietuvių hidronimikos iš viso nebuvo. A. Vanagas hidronimus išanalizavo trimis svarbiausiais aspektais – darybos, kilmės ir semantikos. Tokio sistemingo hidronimų aprašo kol kas neturi nė viena kita ide. kalba.

1983 m. gruodžio 13 d. Vilniaus V. Kap-

suko universiteto Specializuotosios filologijos daktaro laipsnio teikimo tarybos posėdyje filologijos mokslų daktaro disertaciją „Bevardės giminės formos lietuvių kalbos gramatinėje sistemoje“ apgynė LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto vyr. m. b. Adelė Valeckienė.

Oficialieji oponentai – Ukrainos TSR MA A. Potebnios kalbotyros instituto vyr. m. b. filol. m. dr. A. Nepokupnas, Latvijos TSR valstybinio P. Stučkos universiteto prof. M. Rudzytė, LTSR MA akademikas prof. V. Mažiulis. Disertaciją recenzavo Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto Lietuvių kalbos katedra.

A. Valeckienės disertacija yra pirmas darbas, apibendrinantis tarybinėje kalbotyroje lietuvių kalbos gramatinę struktūrą. Disertacijoje analizuojama giminės kategorija, ypatingą dėmesį kreipiant į bevardės giminės formų funkcionavimą bei jų vietą lietuvių kalbos gramatinėje sistemoje.

Bevardės giminės problemos sudėtingumą lietuvių kalboje sudaro tai, kad čia, nesant bevardės giminės daiktavardžių, laisvai funkcionuoja būdvardžių, įvardžių, dalyvių bevardės giminės formos. Pastaruoju metu bevardės giminės formų klausimas lietuvių kalbotyroje plačiai diskutuojamas. A. Valeckienės disertacijoje ginamas tradicinis požiūris, kad lietuvių k. įvardžių, būdvardžių, dalyvių sistemoje yra išlikusi labai senoviška apibendrinto-neapibendrinto (konkretaus) nurodymo arba asmenų-neasmenų priešprieša, išreikšta, pirma, bevardės, antra, vyriškosios ir moteriškosios giminės substanyvinėmis formomis. Ši priešprieša iš esmės atitinka ide. rekonstruojamą gyvųjų-negyvųjų, bevardės-nebevardės giminės dvinarę sistemą ir patvirtina daugelio ide. kalbų trinarės giminės sistemos raidą iš dvinarės. Labai svarbi giminės sistemos rekonstrukcijai disertacijos išvada, kad predikatinės bevardės giminės būdvardžių formos iš kilmės buvo nominaliniai sakiniai ir galėjo funkcionuoti be bevardės giminės daiktavardžių.

*Danutė Tarvydaitė*